

МИЛИЦА ЦЕРАНИЋ

ИСТОРИЈА И АРХИТЕКТУРА ПАЛАТЕ »АЛБАНИЈА« У БЕОГРАДУ

П

алата »Албанија« подигнута је 1939. године на месту старе истоимене кафане, на углу Коларчеве и Кнез Михаилове улице. У то време је ова вишеспратница од армираног бетона представљала највишу грађевину на Балкану. Иако је прошло више од пет деценија откад је изграђена, у историографији је о овој згради писано више него скромно.¹ Питање идејног аутора пројекта остало је и до данас неразјашњено. Извори, углавном хемеротечки, који су се бавили проблемом »Албаније«, више су били заинтригирани развијањем теорија о томе које националности јесте, или би требало да буде, идејни творац и колика заслуга припада хрватским архитектима Бранку Бону и Милану Гракалићу, а колика српском архитекти Миладину Прљевићу, него што их је занимала архитектонска вредност ове палате.

Рушење кафане, која је била омиљено стециште старих Београђана упркос својим лошим условима и руинраном изгледу,² изазвало је међу становницима престонице негодовања и бурне реакције.³ Међутим, почетак градње облакодера код Београђана је пробудио неверицу и сумње.⁴ С обзиром на његове димензије – висину од 45 метара и дванаест спратова, као и још два спрата испод земље, а цела зграда покрива површину од 700 квадратних метара⁵ – сасвим је јасно зашто је на грађевину гледано као на чудо, невиђено до тада. Од основе па све до куле саграђен је скелет од бетонских стубова, а између њих је постављена опека која је испунила слободан простор. Све ово допринело је да притисак грађевине на земљиште не буде превелики с обзиром на слабање терена, које би било знатно израженије да је читава конструкција грађена од опеке.⁶ Њен конструктивни скелет, од армираног бетона, од којег су и темељи таванице и кров, израдио је инж. Ђорђе Лазаревић.⁷ Грађевина је била обложена зеленкастим италијанским мермером – »ћиполином«, а само делимично серпентином. Међутим, њена фасадна оплата је након рата у потпуности

Сл. 1. Кафана »Албанија«

промењена, пошто су мермерне плоче у једном тренутку почеле да се одвајају од подлоге и врло лако се могло десити да падну. Године 1958, када је ово питање било актуелно, водила се полемика међу грађевинским стручњацима, при чему су као потенцијална решења навођени: бели венчачки мермер, зелени словеначки гранит или бојени малтер. Архитекта Миладин Прљевић⁸ био је главни противник мењања оплате, сматрајући да би требало из Италије набавити неколико квадратних метара »hipolino« мермера, обновити фасаду и учврстити је. Али ово се није догодило пошто је наведени мермер био веома скуп, па је фасада у потпуности замењена новом.⁹ Године 1944, у савезничком бомбардовању Београда, на »Албанију«, у којој се тада налазио главни штаб радне организације ТОТ, бачена је бомба тешка пола тоне. Њено подземље је претворено у противавионско склониште за високе немачке функционере. Међутим, и након експлодирања бомбе у унутрашњости зграде »Албанија« није била срушена, упркос потпуном уништењу једног фасадног стуба.¹⁰ Армирано-бетонска конструкција архитекте Лазаревића је том приликом доживела своју праву пробу, и то више него успешно.

ТОК КОНКУРСА

Хипотекарна банка Трговачког фонда у Београду расписала је 14. 1. 1938. године конкурс за израду идејне скице за нову зграду, на месту старе кафане »Албанија«, на углу улица Коларчеве и Кнез Михаилове.¹¹ Рок за предају идејне скице био је 28. 2. 1938. године до 18 часова, а извештај комисије одиграо се 6. 4. 1938. Том приликом, прва награда није додељена, а другу је добио рад под шифром »Лидо«, што је био пројекат загребачких архитеката Хинка Бауера и Марјана Хаберлеа. Чланови оце-

Сл. 2. Палаћа »Албанија« у изградњи

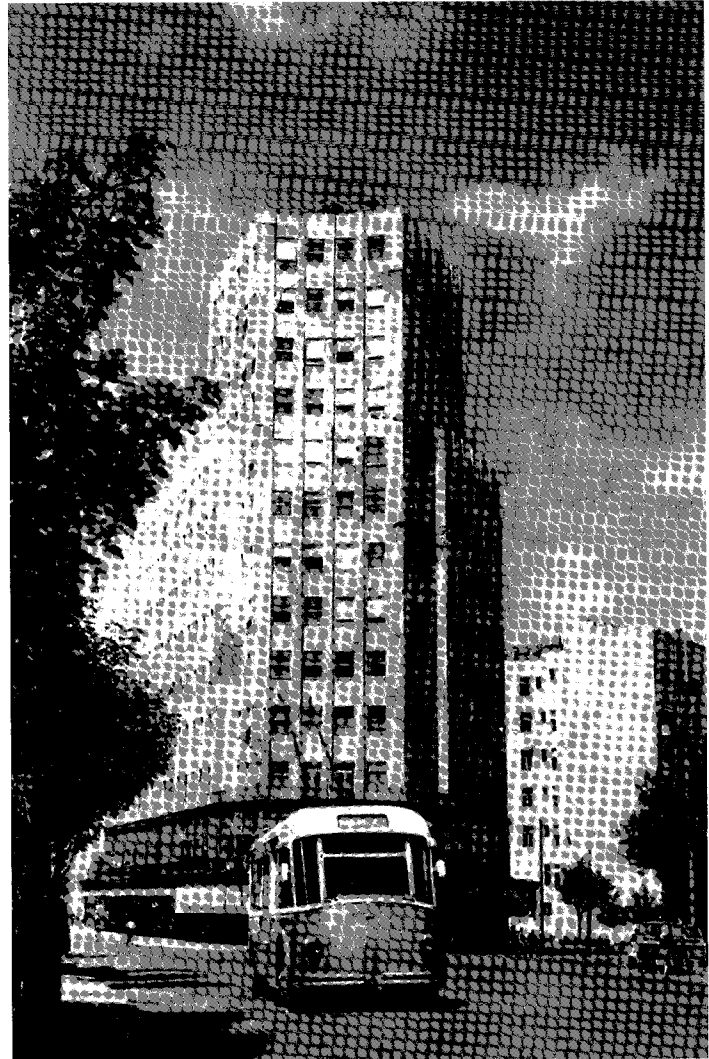
њивачког суда били су: арх. Петар С. Бајаловић (заменик: арх. Александар Дероко), арх. Димитрије М. Леко (заменик: арх. Михаило Радовановић), арх. Бранислав Којић (заменик: арх. Иван Здравковић), Чедомир Т. Петровић, председник управног одбора Хипотекарне банке Трговачког фонда, Живојин М. Јанковић, члан управног одбора. Услови су били следећи: зграда мора да представља монументалан грађевински објекат с обзиром на облик, вредност и прометност места на коме треба да буде подигнута; зграда треба да служи за ренту, али не тражи се хотел; треба предвидети најмање десет дућана; предвидети два стана са по две собе – за чуваре зграде; предвидети конструктивно решење код кога ће бити могуће лако и уз мале издатке извршити измену намене појединих просторних јединица; зграда треба да има приземље, мезанин и седам спратова, при чему се висина на самом углу оставља личном нахођењу учесника. Ово су били неки од најважнијих услова, који су се тицали самог изгледа зграде и њеног конструктивног склопа. Учесници су могли бити сви архитекти југословенског држављанства који су дипломирали на домаћим факултетима или поседују нострификовану диплому одговарајућих школа у иностранству. На конкурс је учествовало укупно 84 архитекте.

Конкурсна догађања била су пропраћена и у дневној штампи. Наиме, »Политика« из 1938. године пише о току конкурса и критички коментарише зашто је он подбацио. Између осталог, наводи се следеће: »...Жири је био у праву када је констатовао да ниједан од нацрта не задовољава и да не може бити примљен без знатнијих измена... Многи од учесника на конкурс нису правилно схватили значај угла »Албаније« за Теразије и за сам блок, па су при архитектонској обради поступили као да ре-

Сл. 3. Палаћа »Албанија« у току изградње

шавају једну зграду у некој споредној улици... Знатан број наших познатих архитеката није учествовао на овом конкурсусу... Један од главних разлога је уобичајено укидање прве награде... Затим слободно давање извођења зграда и врло често неугодни састави жирија, односно неправедне оцене нацрта. На конкурсима дешавало се укидање прве награде и када су нацрти били задовољавајући. На тај начин је сопственик хтео да има одрешене руке коме ће да да извођење радова... Међу архитектурама се скоро са математичком тачношћу зна, ако учествује тај и тај архитекта, да ће добити награду, без обзира на успешно решење задатка.... Иако се за одлуку жирија за зграду »Албаније« то не може рећи, ипак ранији такви поступци утицали су на одсуство многих архитеката на овом конкурсусу. Жири за зграду »Албаније« иако није погрешно у оцени, он је учинио другу погрешку што је укинуо прву награду...»¹²

Сл. 4. Палаћа »Албанија«, 1947. година

Осим друге награде, која је додељена хрватским архитектурама Х. Бауеру и М. Хаберлеу, додељена је и трећа награда, као и четири откупа од по 5 000 динара,¹³ пет откупа од по 3 000 динара¹⁴ и два откупа од по 2 500 динара.¹⁵ Аутори под шифром 6747, којима је припала друга награда у износу од 12 000 динара, били су хрватски архитекти, из Загреба, Бранко Бон¹⁶ и Милан Гракалић.¹⁷ Међутим, убрзо је констатовано да наведени архитекти, чији рад носи шифру 6747, нису могли да учествују на конкурсусу пошто су завршили архитектуру на Умјетничкој академији у Загребу.¹⁸ Године 1939, почетком августа, министарски савет је донео одлуку да се Академија ликовних умјетности у Загребу постави на ранг факултета. На тај начин су Бон и Гракалић коначно решили свој статус и стекли легално право да учествују у изради пројекта. Пошто је идејно решење ове двојице архитеката, ипак, највише одговарало инвеститорима,

